

אוניברסיטת בר-אילן

חווית הזוגיות ומשמעותה בקרב נשים נשואות המתמודדות עם מוגבלויות פסיכיאטריות

דפנה בר יעקב

עבודה זו מוגשת למחלקה כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך
בביה"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בר אילן

תשס"ו - ספטמבר 2006, רמת גן

תקציר

(התקציר מובא באישור דפנה בר יעקב)

מחקרים רבים מעידים על מקומה החשוב של הזוגיות בחיי האדם, על תרומתה לבריאות הפיזית והנפשית, ורואים בה מרכיב חשוב באיכות החיים. סקירת הספרות מעלה שכמעט ולא נחקר נושא הזוגיות בחייהם של אנשים המתמודדים עם מוגבלויות פסיכיאטריות. מחקרים איכותניים בודדים שהתייחסו לתופעה, מתארים את התרומה של זוגיות לתהליכי החלמה ולשיפור איכות החיים.

סקירת הספרות מעלה קשיים רבים העומדים בדרכם של אנשים עם מוגבלויות פסיכיאטריות למימוש זוגיות, והעדר התייחסות הולמת לנושא, הן מבחינה מחקרית והן בשדה. מכאן ישנה חשיבות רבה בהסתכלות על הנושא מקרוב, ובלמידה מאלה שכן הצליחו לממש קשר זוגי ולהינשא, על חווית הזוגיות בחייהם. מימוש הצורך בקשר זוגי, מהווה נדבך חשוב בשילובם האמיתי של אנשים עם מוגבלויות פסיכיאטריות בקהילה והפיכתם לאזרחים מלאים.

המחקר הנוכחי הוא הראשון בישראל שבחן בגישה איכותנית נרטיבית את חווית הזוגיות ומשמעותה בקרב נשים המתמודדות עם מוגבלויות פסיכיאטריות. המחקר נעשה בגישה איכותנית מתוך כוונה ללמוד על חווית הזוגיות מתוך הפרספקטיבה של הנבדקים עצמם.

מאחר שזוגיות היא חוויה סובייקטיבית המתרחשת על פני רצף של זמן נבחרה שיטת מחקר נרטיבית המאפשרת הסתכלות על חווית הזוגיות כחלק מתהליך ובראייה הוליסטית של סיפור.

הנבדקים אותרו דרך מסגרות טיפול ושיקום קהילתיות באזור השפלה. סה"כ רואיינו 10 נשים ו-5 גברים, בין גילאי 28 ל-45, שנישאו לאחר פרוץ מחלתם ונשואים במשך תקופה שבין שנתיים לבין 15 שנה, כמחציתם נשואים לבן זוג שגם הוא מתמודד עם מחלת נפש והשאר לא.

איסוף הנתונים התבצע ע"פ גישת הראיון הנרטיבי (Rosenthal 2004) לפיה הם התבקשו לספר באופן החופשי ביותר את הסיפור של הזוגיות בחייהם, הראיונות הוקלטו ותומללו.

לאור ריבוי הנשים שרואיינו ביחס לגברים, ומתוך החלטה לאפשר התמקדות ספציפית יותר בחווית הזוגיות ע"פ מגדר, הוחלט להתמקד במחקר זה בנשים בלבד.

נותחו 8 ראיונות של נשים ע"פ שיטת ניתוח ע"פ מקטעים (Sequential Analysis) ע"פ גישת השחזור ההרמניוטי ביוגרפי של רוזנטל (Rosenthal, 1993, 2004).

הניתוח העלה 5 תמות מרכזיות :

1. זוגיות נמצאה כמקור רב עוצמה ליצירת שינוי מהותי בחיים ולהבניה של זהות חדשה ונורמטיבית היוצקת תוכן ומשמעות. שינוי זה נמצא כמקרין לעבר שיפור היחסים עם המשפחה והחברה.
2. זוגיות במסגרת נישואין נמצאה כתורמת ל"שיח בין בריאות לחולי" : מאפשרת חוויה של קבלה עצמית עם המחלה ויכולת לקיימה באופן גלוי ואינטגרטיבי במסגרת הקשר הזוגי ולצד זה, חוויה של חיזוק הבריאות וחיבור לעתיד מתוך המשימות והתפקידים הנורמטיביים המוטלים על הנשים שתוארו כמרחיקים את ההתמקדות במחלה.
3. הורות נמצאה כחוויה רבת משמעות, שמעלה אף היא את השיח בין בריאות לחולי. מצד אחד הופיעה חווית האמהות כמחזקת את תחושת הבריאות, הקומפלטיות והנורמטיביות. מצד שני הורות נמצאה כמעלה חששות הקשורים למחלה. חשש ממעמסה ונטל גדולים והישנות המחלה המובילים להחלטה לא להביא ילדים או להימנע מילד נוסף. עלה הפחד מתורשה של המחלה וניסיון להגן על ילדים דרך השקעה רבה בהם. עלתה משמעות חזקה של ההורות כפיצוי על ילדות קשה דרך השקעה בילד ויכולת לנצח את המחלה ולהתחבר לעתיד ותקווה.
4. יחסים אינטימיים עלו כנושא מורכב. הטיפול התרופתי תואר כגורם הפוגע בתפקוד ובהנאה מיחסי מין. בנוסף לכך, חוסר ניסיון מיני והעדר אינטימיות וחסרונה של כתובת להתייעץ ולהיעזר עלו כמובילים לחוסר שביעות הרצון מיחסים אינטימיים.
5. אנשי המקצוע עולים מהסיפורים הן כדמויות חיוביות שסיפקו תמיכה ועידוד סביב סוגיות הקשורות לזוגיות והורות ולהבדיל, כמי שהתייחסותם מתוארת כפוגעת וסטיגמטית.

ממצאי המחקר מעלים את חווית הזוגיות כרבת משמעות, המובילה במרבית המקרים לשינוי מהותי בחייהן של הנשים. הקמת משפחה היא הזדמנות לברוא לעצמן מציאות חדשה ולהיכנס לתפקידים חברתיים נורמטיביים. בכך זוגיות נמצאה תורמת לתהליך של החלמה (Recovery).

לאור ממצאי המחקר, התומכים בממצאי מחקרים קודמים, עולה הצורך במתן מקום מרכזי יותר בהכשרת מטפלים לסוגיות הקשורות לזוגיות, מיניות והורות בקרב מתמודדים עם מוגבלויות פסיכיאטריות וכמו כן, בפיתוח תכניות התערבות שסייעו למעוניינים ביצירת קשרים זוגיים, ואף יתמכו באלה שהקימו משפחה בהתמודדות עם המשימות המורכבות הכרוכות באתגרים אלו. כאן יוכלו לסייע תכניות כמו : הכרויות ומפגשים חברתיים, יעוץ זוגי ומיני, הדרכת הורים וכד'.

מחקר זה מהווה מחקר גישוש. יש מקום למחקרי המשך רחבים יותר שיבחנו את הנושא מתוך פרספקטיבות שונות, כאשר התובנות העולות מהמחקר הנוכחי יכולות לשמש אבני דרך למחקרי המשך נוספים בנושא ובעלי יכולת הכללה, דבר שהמחקר הנוכחי אינו מאפשר.